

Türkiye'nin Paranormal Turizm Potansiyeli¹

Paranormal Tourism Potential of Turkey

Emine Şimşek Evren²

Öz

Paranormal turizm, son yıllarda İngiltere ve ABD başta olmak üzere dünya genelinde gelişme gösteren turizm çeşitlerinden biridir. Ancak Türkiye, sahip olduğu paranormal inanış ve alan çeşitliliğine rağmen henüz bu alanda gelişim göstermiş bir ülke konumunda değildir. Bu noktadan hareketle çalışmada Türkiye'nin paranormal turizm potansiyelinin tespit edilmesi ve paranormal turizm kavramına dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi kapsamında yürütülen çalışmada internette yer alan sosyal içerik platformları, haber siteleri vb. platformlarda sunulan içeriklerin betimsel analizi yapılmıştır. Betimsel analiz kapsamında üç tema belirlenmiştir: öne çıkan iller, paranormal hikâye türü, destinasyon planlama. Bulgular Türkiye'nin her coğrafi bölgesinde en az bir paranormal destinasyon adayının bulunduğunu ve toplam 24 destinasyonun geliştirilebileceğini göstermiştir. Bölge bazında Marmara (14 destinasyon), il bazında İstanbul (9 destinasyon) paranormal alan sayısı açısından öne çıkmaktadır. Paranormal hikâye türü açısından, tespit edilen destinasyonların 11'inin gizemli olay, 7'sinin cin, 5'inin ruh/peri, 1'inin yaratık hikayesi içerdiği belirlenmiştir. Destinasyon planlama kapsamında ise Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan terk edilmiş köyler ve dokuz destinasyon önerisi ile öne çıkan İstanbul'un avantajlı konumda olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paranormal İnançlar, Paranormal Turizm, Turizm Potansiyeli, Türkiye.

Abstract

Paranormal tourism is one of the types of tourism that has developed worldwide in recent years, especially in the UK and the USA. However, despite the diversity of paranormal beliefs and areas, Turkey is not yet a developed country in this field. From this viewpoint, the study aims to determine Turkey's paranormal tourism potential and draw attention to the concept of paranormal tourism. In the study conducted within the scope of document analysis, one of the qualitative research techniques, social content platforms, news sites, etc. on the internet were examined. A descriptive analysis of the content offered on the platforms was conducted. Within the scope of descriptive analysis, three themes were determined: prominent provinces, paranormal story type, and destination planning. The findings showed that there is at least one paranormal destination candidate in every geographical region of Turkey and a total of 24 destinations can be developed. Marmara (14 destinations) on a regional basis and Istanbul (9 destinations) on a provincial basis stand out in terms of the number of paranormal areas. Regarding the paranormal story type, it was determined that 11 of the detected destinations contained a mysterious event, 7 contained a jinn story, 5 contained a spirit/fairy story, and 1 contained a creature story. Within the scope of destination planning, it has been determined that Istanbul with its nine destinations is in an advantageous position. In addition, some abandoned villages in various parts of Turkey may also be considered priority areas.

Keywords: Paranormal Beliefs, Paranormal Tourism, Tourism Potential, Türkiye.

JEL Codes: Z32, Z33, Z38

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 22 / 07 / 2024

Accepted: 25 / 12 / 2024

¹Bu çalışma yazar tarafından "Sustainable Development Strategy: Global Trends, National Experiences and New Goals" isimli uluslararası kongrede "Paranormal Turizm Kavramı ve Türkiye'nin Paranormal Turizm Potansiyeli" başlığıyla sözlü olarak sunulmuş bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü Öğretim Üyesi, eminesimsekevren@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9531-5261>.

Giriş

İnsanoğlunun bilinmeyene, duyular yoluyla algılanamayana ve gizemli olana merakı insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Geçmişten günümüze mevcut bilimsel yöntemlerle açıklanamayan pek çok konu, paranormal olgularla açıklanmaya çalışılmıştır. Dini ve kültürel altyapının da etkisiyle farklı coğrafyalarda hayaletler, cinler, canavarlar, uzaylılar gibi pek çok paranormal hikâye ve inanış gelişmiştir (Ironsides, 2023). Pek çoğu korku öğeleri içeren bu inanışlar Anadolu kültüründe de oldukça yaygındır. İslam'ın etkisiyle cinlere, meleklerle ve şeytana doğal olarak inanan Anadolu toplumu, milli kültürün sonucu olarak farklı inanışlar da geliştirmiştir. Örneğin Anadolu'daki pek çok masal ve hikâye genellikle korkunç paranormal karakterler içermektedir. Keloğlan masalları başta olmak üzere pek çok masalda cinler, periler, canavarlar, devler bulunmaktadır (Fırat, Güleç ve Şahin, 2013; Çetinkaya, 2019; Güzelkçük ve Türkyılmaz, 2020). Dolayısıyla, Anadolu'da paranormale inanmak pek çok insan için "normal" bir durumdur.

Paranormal inançlar Anadolu'da olduğu gibi dünyanın pek çok noktasında da yaygındır. Ancak Türkiye'de paranormal inanışlar henüz turizmin bir ögesi haline getirilememiştir. Endonezya, İngiltere, İskoçya, ABD gibi ülkelerde hayalet turizmi veya paranormal turizm adı altında yürütülen turizm faaliyetlerinde insanlar, paranormal aktivite deneyimlemek amacıyla seyahat etmekte ve bu seyahatler önemli bir niş pazarı meydana getirmektedir (Haynes, 2016, Pharino, Pearce, & Pryce, 2018; Houran, Hill, Haynes, & Bielski, 2020). İnsanoğlunun paranormale olan merakı, yukarıda da değinildiği gibi, çok eski bir olgu olmakla birlikte günümüzde bu merakın bir turizm hareketine dönüşmesinin temelinde büyük ölçüde medya etkisi bulunmaktadır. İnsanlar filmlerden, dizilerden, sosyal medya içeriklerinden, YouTube kanallarından vs. etkilenecek paranormal deneyim arayışı içine girmekte (Basaraba, 2024) ve bazı ülkelerde bu arayışlar paket turlarla karşılık bulmaktadır (Pharino, Pearce, & Pryce, 2018). Örneğin ABD'de perili aktivitelerin 300 milyon dolarlık bir sektör haline geldiği haberlere yansımaktadır (İskender, 2023).

Literatür açısından bakıldığında ise bu tarz turizm hareketlerinin geliştiği veya paranormal olaylara ilginin arttığı ülkelerde yayınların da yaygınlaştığı görülmektedir. Oflaz'ın (2023) yaptığı bibliyometrik çalışmada, paranormal turizm konusunda yayımlanan makalelerin büyük kısmının ABD kaynaklı olduğunun ortaya konması buna bir kanıt olarak gösterilebilir. Türkiye'de ise paranormal turizm temalı çalışmaların henüz çok sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir (Beyaz, 2017, 2018; Akyurt Kumaz ve Kılıç, 2019; İskender, 2023; Oflaz, 2023). Türkiye'nin paranormal turizm potansiyelinin değerlendirildiği bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Bu noktadan hareketle çalışmada paranormal turizm kavramının açıklanması ve Türkiye'nin bu konuda gelişime açık destinasyonlarının envanterinin çıkarılması amaçlanmıştır. Doküman incelemesi tekniğiyle yürütülen çalışmanın literatürdeki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Ayrıca ortaya konulan öneriler, paranormal turizmde gelişme potansiyeli taşıyan destinasyonların yöneticilerine katkı sağlayacaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Paranormal İnanç

Paranormal kavramı, fiziksel kanunlar ve doğal güçlerin dışında ya da ötesinde olan ve bunlarla açıklanamayan şeyler olarak tanımlanmaktadır (Bridgstock, 2009: 38, Vos, 2013:139). Tobacyk ve Milford (1983) "din, psi (basi, önsezi, telepati ve psikokinezi), okült, büyüçülük, batıl inançlar, doğaüstü, olağanüstü ve dünya dışı yaşam formlarıyla ilgili çok çeşitli inanç ve deneyimler" şeklinde tanımlamışlardır. Irwin (1993:1) ise "fiziksel açıdan imkânsız olan" ve "konvansiyonel bilimin ifade ettiği insan kapasitesinin sınırlarının dışında kalan" olgular olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda paranormal, fiziksel açıdan imkânsız olan ve konvansiyonel bilimin ifade ettiği insan kapasitesinin sınırlarının dışında kalan olgulardır. Bu tür olgulara inanma ve bunların varlığını kabul etme ise paranormal inanç olarak değerlendirilmektedir (Arslan, 2010: 25).

Paranormal inanç, doğaüstü olaylara inanmayı, bunların varlığını kabul etmeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Şeytan, melek, cin gibi dini varlıklara ek olarak, hayalet, UFO gibi fantastik varlıklar, uzaktan zihinsel telkin (hipnoz) yoluyla etkileme, trans halinde kehanette bulunma gibi birçok olay/durum paranormal inançlara örnek olarak gösterilebilir (Lindeman & Aarnio, 2006: 586). Ayrıca merdiven altından geçmenin ya da kara kedi görmenin şanssızlık, tavşan ayağı veya şans bilekliklerinin ise şans getirdiğine inanmak gibi batıl inançlar da paranormal inançlar kapsamında değerlendirilir (Babür Tosun ve Karşu Cesur, 2018). Bu noktada, paranormal kavramıyla ilgili önemli hususlardan birinin normal ve paranormal ayrımının nasıl yapılacağı olduğunu ifade etmek mümkündür. Irwin (2009: 4-7) paranormal durumlarla ilgili 10 kategorili bir liste yapmıştır. Yazarın listesi şu şekildedir:

- Batıl İnançlar: Nesnelerin iyi veya kötü şans getirdiğine inanma (ayna kırma, at nalı bulma gibi), uzaktan haber alabildiğine inanma (kulakların çınladığında/yandığında birinin seninle ilgili konuştuğunu düşünme) veya daha spesifik inançlar (sağ elin kaşınıyorsa para gelecek) bu kapsamda değerlendirilebilir.
- Psişik Süreçler: Telepati, altıncı his (duru görü), geleceği görme gibi duyu dışı durumlara inanma ve zihnin madde üzerindeki etkisi (zihin gücüyle maddeleri hareket ettirme) gibi durumları kapsar.

- Kehanet Sanatları: Tarot kartları, astroloji, numeroloji, el falı veya kurban edilen bir canlı üzerinden gelecekteki bilgi verme durumları bu kapsamda ele alınabilir.
- Olağan dışı/Ezoterik büyü sistemleri: Büyüsel elfunların, muskaların, iksirlerin etkisine inanmayı, neo-pagan ve vudu ritüellerini bu kapsamda ele almak mümkündür.
- Yeni Çağ Terapileri: Yeni Çağ hareketi insanın üstünlüğü, dünya barışı ve çevreci hedeflerin peşinde olan çeşitli dağınık grupları kapsar. Çeşitli alternatif tıp uygulamaları ile aromaterapi, aura drenajı, kristal gücü, homeopati, iridoloji, natüropati, psişik şifa, 'piramit gücü', refleksoloji ve reiki gibi terapiler bu çerçevede değerlendirilebilir.
- Ruhçuluk: Ruhların dünyevi dünyaya müdahale edebileceğine, medyumlar aracılığıyla ruhlarla iletişime geçilebileceğine, hayaletlere, perili evlere, astral seyahatlere (veya diğer beden dışı deneyimlere) inanmayı içerir.
- Doğulu Mistik-Dinsel İnanışlar: Birçok araştırmacı Doğu mistisizminin ve dinlerinin bazı öğelerini (Karma, I Ching uygulamaları ve Feng Shui gibi) paranormal inanç kategorisinde ele almaktadır.
- Yahudi-Hıristiyan Dinsel İnanışları: Dini paranormaller olarak değerlendirilen tanrı, melek, şeytan, cennet, cehennem, bakire doğumu (Meryem Ana), kutsal kişilere, yaratılışçılığa inancı içermektedir. Tobacyk ve Milford (1983) bu inançları "geleneksel dini inançlar" olarak değerlendirmektedir.
- Dünya Dışı Uzaylılar: Uzaylı canlı formlarıyla ilgili bazı bilimsel kanıtlar olsa da çok uzak gezegenlerde yaşayan zeki ve gelişmiş canlı topluluklarının varlığı halen çoğu kesim tarafından paranormal olarak ele alınmaktadır. UFO'ların dünyayı ziyaret etmesi, uzaylıların insanları kaçırmaması, Mısır Piramitlerinin uzaylılarca yapıldığı gibi durumlara inanma bu kapsamda ele alınabilir.
- Kriptozoolojik Yaratıklar: Hayvanbilimciler tarafından tanımlanmamış sıra dışı canlılara inanmayı ifade etmektedir. İskoçya'daki Loch Ness canavarı, Kuzey Amerika'daki Koca Ayak ve Ogoopogo, Himalayalar'daki Yeti (İğrenç Kardan Adam) ve Afrika Kongo'daki Mokele-Mbembe güncel örneklerdir. Tek boynuzlu at, denizkızları, deniz canavarları ve ejderhalar gibi efsanevi hayvan türlerine inanmayı da bu çerçevede ele almak mümkündür.

Irwin (2009: 7), yukarıda bahsi geçen durumları paranormal olayların bir listesi olarak ele almanın mümkün olduğunu, ancak bir taksonomi olarak değerlendirmenin doğru olmayacağını belirtmektedir. Yazar, paranormal inançların çeşitliliğinin fazla olmasının bu tarz bir taksonomi geliştirmeyi güçleştirdiğinden söz etmektedir. Dolayısıyla bu liste geliştirilmesi gereken bir çalışmadır. Bu noktadaki geliştirmelerden birini yapmak gerekirse; İslam dininde inanılması emredilen cinlerin listeye eklenmesi yerinde olacaktır. "Yahudi-Hıristiyan Dinsel İnanışları" şeklindeki kategorinin "semavi dinlerde yer alan inanışlar" şeklinde güncellenip içinde cinlere duyulan inancın da değerlendirilmesinde fayda vardır.

Paranormal inanışlar her ne kadar ilkel bulunsada yüzyıllar içinde gelişen modernizm hareketleri ve sekülerleşmeye rağmen paranormale inananların sayısını azaltmak bir yana, artış göstermiştir. Postmodern dönemde yeniçağcılar olarak adlandırılan ve son yıllarda gelişip inanç merkezlerine paranormal inançları koyan bireylerin sayısının günden güne atması da bu kapsamda değerlendirilebilir (Parladır ve Özkan, 2015; Arslan, 2015). Güncel araştırmalar, paranormal inançların gücüne ilişkin bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir. Örneğin Erdem, Korucu ve Eroymak'ın (2019) Türkiye'de sağlık çalışanları üzerine yaptıkları çalışmada katılımcıların önemli bir bölümünün cin, şeytan, melek, büyü, kem göz gibi paranormal varlıklara ve durumlara inandıkları ortaya konmuştur. Ceran ve Aslan'ın (2020) çalışmasında da paranormal inanışların güçlü olduğu tespit edilmiş ve ayrıca kadınların erkeklere göre, yaşlıların gençlere göre daha fazla inandıkları belirlenmiştir. Paranormal inançlar diğer ülkeler de yaygın durumdadır. Örneğin İngiltere'de elde edilen bir istatistikte 18 ila 34 yaş arasındaki yetişkinlerin %39'unun hayaletlere, gulyabanilere ve diğer paranormal aktivitelere inandıkları tespit edilmiştir (Statista, 2024). Yine İngiltere'de yürütülen bir çalışmada katılımcıların %33 kadarının psişik güçlere inandığı bulunmuştur (Pérez Navarro ve Martínez Guerra, 2020). Amerika'da da her dört kişiden üçünün paranormal inançlara sahip olduğu bulunmuştur (Gallup, 2005). Latin Amerika'da, Almanya'da ve diğer pek çok coğrafyada paranormal inanışların yaygınlaştığı görülmektedir (Drinkwater, Dagnall, Denovan, & Williams, 2021).

1.1. Paranormal Turizm

İnsanların paranormal deneyimler yaşamak için seyahat etmeleri, paranormal inançları turizmin de bir parçası haline getirmekte ve paranormal turizm kavramı gelişmektedir. Haynes (2016: 3), paranormal turizmi "boş zaman değerlendirmek, araştırma yapmak, ürünlerden hizmetlerden faydalanmak veya toplantılara katılmak için, açık bir şekilde paranormal olaylarla karşılaşma amacıyla herhangi bir yeri veya ortamı ziyaret etme" şeklinde tanımlamıştır. Pharino vd., (2018: 21) ise paranormal turizmi "paranormal aktiviteleri ve olguları gerçekten deneyimlemek için destinasyonlara veya etkinliklere yönelik seyahatler" olarak tanımlanmaktadır. Yazarlara göre rasyonel yollarla algılanamayan durumları, olayları, objeleri içeren destinasyonlara, paranormal deneyim yaşamak amacıyla yapılan ziyaretleri bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

Pharino vd. (2018: 26), "paranormal turizm" kavramının turizm alanı için yeni bir kavram olmakla birlikte literatürde daha önce üzerinde durulan bazı turizm çeşitleriyle yakından ilişkili bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Yazarlara göre; hüzün turizmi, ölüm turizmi (thana tourism), spiritüel turizm, hayalet turizmi, inanç turizmi ve hac turizmi paranormal turizmle ilişkili turizm çeşitleridir. Bunlar arasında özellikle hayalet turizmi paranormal turizm içinde önemli bir yer tutmaktadır. Paranormal turizmin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri kuşkusuz TV ve medya etkisidir. Hayalet avcılığı, perili mekân araştırmacıları gibi TV yapımları, paranormal içerikli YouTube kanalları ve sosyal medya platformlarında oluşturulan gruplar vb. oluşumlar insanların paranormal alanları ziyaret etmelerinde etkili olmaktadır. Perili alanlar veya binalar, hayalet turları, paranormal konulu festivaller vb. çekicilikler ziyaretçileri cezbetmekte ve paranormal turizm hareketi yaygınlaşmaktadır (Houran vd., 2020). Dünyadan bazı örnekler bakmak gerekirse; İngiltere'deki Ancient Ram, İskoçya'da yeraltına gömülü mistik ve sürükleyici Mary King's Close, Kuzey İrlanda'da Montpelier Tepesi'ndeki Cehennem Ateşi Kulübü, Fransa'da Paris Yeraltı Mezarları, Avusturya'da 18. yüzyılda büyücülüğü sona erdiren bir yer olan Moosham Kalesi, ABD'de Atchison, Kansas'taki Sallie Evi (perili ev), St. Francisville, Louisiana'daki Myrtles Plantasyonu önemli örneklerdir. Bunların dışında Afrika'da Castle of Good Hope, Pretoria'da Smuts House, Kwa Zulu Natal'da Nottingham Road Hotel, Kimberley'de Rudd House, Asya'da hayaletli ve efsanevi yaratıklı mekanları olan Bali örnek verilebilir (Pharino vd., 2018). Özellikle İngiltere, paranormal turizmde öncü ülkeler arasındadır, ilk hayalet avcılığı firması 1999'da kurulmuştur. Dünya genelinde Prag, Singapur, Viyana, Amsterdam, Melbourne ve Montreal hayalet yürüyüşlerinin düzenlendiği şehirlerden bazılarıdır. Öte yandan ABD'de, özellikle Gettysburg, Savannah ve New Orleans'ta paranormal turların gittikçe yaygınlaştığı bilinmektedir (Hanks, 2016). Oflaz'ın (2023) yaptığı bibliyometri çalışmasında da ABD'de paranormal turizmin yaygınlaştığı görüşünü destekler niteliktedir. Çalışmada incelenen 60 makalenin 18'inin (%30) ABD'deki araştırmaları yansıttığı ortaya konmaktadır.

Türkiye'de de paranormal mekanlar bulunmakla birlikte bu alanların henüz paranormal turizm kapsamında değerlendirildiğini ifade etmek güçtür. Yalnız bazı meraklı kişiler veya küçük grupların paranormal mekanlar olarak görülen yerlere yönelik ziyaretçilerine tanık olmak mümkündür. Ayrıca Youtube'da çeşitli kanallar üzerinden paranormal olaylarla ilgili hikayeler anlatanlara yönelik ilginin arttığı, son yıllarda korku filmlerinin sayısının arttığı ve bu filmlerde genellikle paranormal olayların işlendiği görülmektedir. Bu filmlerden veya YouTube içeriklerinden etkilenen insanların filmlere konu olan bölgeleri ziyaret ettikleri, hatta plansız ve izinsiz bir şekilde yapılan bu ziyaretlerin yerel halkı rahatsız ettiği haberlere yansımaktadır (T24, 2017; Cumhuriyet Gazetesi, 2023).

Genel olarak değerlendirildiğinde paranormal turizmin ABD, İngiltere, İskoçya, İrlanda, Kanada, Endonezya gibi kimi ülkelerde nispeten popülerleşme yolunda olduğunu, bununla birlikte; dünya geneli ve Türkiye için henüz yeni bir turizm çeşidi olduğunu ifade etmek mümkündür. İnsanların paranormal olaylarla/varlıklarla etkileşime geçmek amacıyla katıldıkları bu seyahatlerde özellikle medya etkisinin çok belirgin olduğu anlaşılmaktadır. Bu turizm çeşidinde gelişim gösteren ABD gibi ülkelerde paranormal turizmin rehberli turlarla gerçekleştirildiği, büyük ölçüde başarıya ulaştığı bilinmektedir. Bununla birlikte medya etkisiyle çıkılan seyahatlerin henüz plansız olmasının bazı bölgelerde yerel halka verilen rahatsızlık başta olmak üzere olumsuz sonuçları olabilmektedir. Türkiye'de de bu olumsuz durumlara ilişkin örnekler söz konusudur. Dolayısıyla Türkiye'de paranormal destinasyonların tespit edilmesi, bu destinasyonlarda yerel halkı da içine alan etkili planlama çalışmaları yürütülmesi ve seyahatlerin planlı bir şekilde yapılması önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle yürütülen bu çalışmanın Türkiye'de paranormal turizmin gelişmesi noktasında bir rehber niteliği taşıması hedeflenmektedir.

2. İlgili Araştırmalar

Paranormal seyahatlerin popüler hale gelmesiyle paranormal turizm araştırmalarının sayısında da artış gözlenmeye başlamıştır (Oflaz, 2023). Literatür genel olarak ele alındığında katılımcıların seyahat motivasyonları ve deneyimleri, algıladıkları engeller/kısıtlar, sürdürülebilir destinasyon planlama, ekonomik etki vb. alanlarda araştırmalar yapılmaya başladığı görülmektedir. Seyahat deneyimi ve motivasyonu üzerine yürütülen çalışmaların (özellikle hayalet turizmi çerçevesinde) son yıllarda yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Örneğin Dancausa vd (2023), İspanya'da hayalet turizminde seyahat motivasyonu ve kısıtlarını inceledikleri çalışmalarında hayalet turizminde itici ve çekici motivasyonları tespit etmişlerdir. Hayalet turizmine katılma noktasında temel itici motivasyonun yenilik ve duygusal deneyim olduğunu tespit eden yazarlar, çekici motivasyonlar arasında hayalet tur organizasyonlarının kilit rol oynadığını ortaya koymuşlardır. Seyahat kısıtları bağlamında ise kişisel kısıtların (gizemli ve paranormal olgulara yönelik ilgi gibi) etkisinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Thompson (2008), Amerikan İç Savaşı'nda hayatını kaybeden askerlerin ruhlarının olduğuna inanılan ve paranormal turizm kapsamında en önemli örneklerden biri olan Pensilvanya Gettysburg'deki hayalet turları üzerine yürüttüğü çalışmada görüşme, gözlem, anket ve arşiv incelemesi gibi farklı veri toplama tekniklerini bir arada kullanmıştır. Motivasyon bağlamındaki bulgular, insanların daha çok otantiklik arayışı, yeni bir deneyim yaşama, eğlenme motivasyonlarının öne çıktığını; ayrıca insanların genellikle başkalarının (eş, arkadaşlar, ebeveyn gibi) paranormal inançları nedeniyle orada olduklarını göstermiştir. Diğer araştırmalarda ise hayatın anlamı,

ölümden sonraki yaşam, sıra dışı sorulara cevap bulma (Ironsides, 2018), korkunç ve eğlenceli bir an yaşama, aynı şeylere inanan insanlarla birlikte olma (Seeman, 2002; Ivanova ve Light, 2018), geçmişte yaşananlar hakkında bilgi edinme (Holloway, 2010), kendine korkuyla zevk verme (Kerr, 2015) gibi motivasyonlarla hareket edilebildiği görülmektedir. Ayrıca bazı insanlar tamamen tesadüfen paranormal turizm aktivitelerine katılmaktadırlar (Houran vd., 2020).

Houran vd., (2020) paranormal turizmi, deneyim ekonomisi olgusunu “büyülenme ekonomisi”ne dönüştüren önemli bir turizm çeşidi olarak değerlendirmektedir. Büyülenme ekonomisi olgusu Drinkwater vd. (2020) tarafından kavramsal bir çalışmada ele alınmış ve insanların bir paranormal turizm deneyimiyle nasıl “büyülediği” açıklanmıştır. Bir büyülenme deneyiminin “duyusal, duygusal, dönüştürücü, rasyonel ve zamansız” şeklinde beş boyutunun olduğunu tespit etmişlerdir. Paranormal turizm deneyiminde insanlar korku, heyecan, şaşırma, huzur, rahatsızlık gibi duyguları (duygusal); dokunma, koklama, işitme gibi duyusal yollarla tecrübe ettiği paranormal aktivite sayesinde yaşamaktadırlar. Bunun sonucunda normallikle ilgili algıları, hayata bakışları, ruhsal yapıları gibi konularda ani, beklenmedik dönüşümler yaşamaktadırlar. Yazarlar ayrıca bireyin büyülenme sürecini beş aşamalı olarak değerlendirmektedir. İlk aşama olan “keşif” aşamasında açıklık, anlayışlılık ve farkındalık gibi özellikler sayesinde paranormal bir olayı/etkinliği keşfeder, ardından keşfettiği bilgiyi çevresel ipuçlarıyla birlikte değerlendirip varoluşsal sınırlarını zorlayarak “kendini kaptırma” aşamasına geçer. Sonraki aşamada (şaşkınlık) birey beklenmedik, belirsiz ve gerçek dışı bir olaya ilişkin otantik deneyim yaşar. Ardından izlenim aşamasına geçen birey, burada bilişsel uyumsuzluğu çözümlenmeye çalışır ve son aşamada (olumlama) yaşadığı deneyimi başkalarıyla paylaşarak büyüleyici deneyimin sosyalleştirilmesi sağlar. Bu yönüyle paranormal turizmi insanların hayatında köklü değişimler yaratan dönüşümsel turizm çeşitleri arasında saymak yanlış olmayacaktır. Houran, Lange ve Laythe (2022), Drinkwater vd.’nin (2020) çalışmasını esas alarak, diğer bir ifadeyle aynı araştırmanın ikinci aşamasına geçerek büyülenme deneyimine ilişkin ölçeğin geçerlilik çalışmasını, paranormal deneyim yaşadığını öne süren 180 kişiden veri toplayarak gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda, paranormal deneyim sırasındaki hislere ilişkin 21 maddeli bir ölçek elde etmişlerdir.

Paranormal turizm literatüründe deneyim olgusu önemli bir yer edinmektedir. Bu çalışmalardan bazıları yine “büyülenme deneyimi” olgusu ekseninde konuyu ele alırken (Pedreno-Penalver, Huertas-Valdivia & Orea-Giner, 2023); bazılarında farklı bakış açıları ortaya konmaktadır. Deneyim temelli araştırmalarda dikkat çeken durumlardan biri de genellikle Pearce’in (2011) Orkestra Modelinin kullanılıyor olmasıdır. Pedreno-Penalver vd.’nin (2023) çalışmasında öncelikle Madrid’de Retiro Misterioso Turunda gözlem yapılmış ardından ikinci aşamada anket yöntemiyle toplanan veriler Orkestra Modeli kapsamında incelenmiş ve geleceğin hayalet turizmi için çıkarımlarda bulunulmuştur. Bulgular, katılımcıların çoğunluğunun paranormal konulara ilgisinin olduğunu, önbilgilerle turlara katıldığını ve turist deneyiminde içsel ve dışsal bileşenlerin etkileşim halinde olduğunu göstermiştir. Gözlem çalışması paranormal turist deneyimine ilişkin durumsal-büyüleyici, tarihi, mistik, hayaletimsi ve gizemli hikayeler olmak üzere beş boyut ortaya koymuştur. Bu boyutların Orkestra Modelinin boyutlarıyla (duygusal, bilişsel, duyusal, davranışsal, ilişkisel) ilişkisinin olduğu belirlenmiştir. Orkestra Modeli üzerinden çalışılan bir diğer araştırmada Pharino vd. (2018) Bali’de ruhani yönü yüksek olan alanlarda ve hayaletli olduğu düşünülen alanlarda karşılaştırmalı olarak bir çalışma yürütmüştür. Bulgular katılımcıların en çok ilgi, heyecan, eğlence, sürpriz, isteklilik, umut/beklenti, korkuyla karışık şaşkınlık gibi hisleri yaşadığını; korku, kaygı, tikslenme, kızgınlık, üzgünlük gibi hisleri daha az yaşadığını göstermektedir. Duyusal olarak insanların pek çoğu hiçbir şey hissetmediklerini belirtirken bazıları ısı, görüntü, ses ve koku gibi sıra dışı şeyler hissettiklerini ifade etmişler. Çoğunluk paranormal alanda fotoğraf çekme, gözleme, konuşma gibi davranışlarda bulunmuştur. Turlara katılan kişiler, genellikle arkadaşları, eşleri veya aile üyeleri gibi tanıdıklarıyla birlikte gitmeyi tercih etmişlerdir. Ancak hissedilenler ve davranışlar alanın hayaletli veya ruhani olmasına göre farklılık göstermiştir. Hayaletli alanlarda insanlar daha çok korku hissine kapılıp sıra dışı görüntüler gördüklerini ifade ederken; ruhani alanlarda insanlar hayaletli alanların aksine daha çok eğlenme hissi, sıra dışı ses duyma gibi durumlar yaşamışlardır. Ayrıca ruhani alanlarda insanlar daha fazla sessiz kalma, dua etme gibi davranışlar göstermişlerdir.

Bazı araştırmalarda destinasyon yönetimi ve pazarlaması temel alınmaktadır (Nagip, Hammoud, Refai, & Bourhan, 2017; Pharino & Pearce, 2020; Lee, 2021; Thongtammachat, Chen, & Osmond, 2023; Sharma, Singh, & Bagri, 2023). Pharino ve Pearce (2020), destinasyon planlama temelli çalışmalarında görüşme ve gözlem tekniklerinden yararlanarak Bali/Endonezya ve Udon Thani/Tayland’da özel ve kamu sektörü temsilcilerinden veri toplamışlardır. “Destinasyon yeterlilikleri”, “destinasyon düzeyinde koordinasyon” ve “destinasyonlar arası köprü bağları” olarak adlandırılan boyutlar kapsamında yapılan incelemede iki destinasyonda da paydaşların destinasyon özelliklerinin ve erişilebilirliğinin geliştirilmesi gerektiği fikrinde olduğu, destinasyonlar arası bağlar konusunda farklı fikirlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Obradović, Pivac, Besermenji, & Tešin (2021) Sırbistan’da yerli turizm pazarı üzerinde yürüttüğü çalışmalarında ülkenin paranormal turizmde gelişme olanaklarını ele almışlardır. Sırbistan’daki 14 paranormal alan ve 6 paranormal etkinliğe ilişkin algıların ölçüldüğü çalışmada insanların paranormal kavramına vakıf oldukları, paranormal turizmin ülkelerinde gelişmesini destekledikleri ve genel olarak paranormal alanları ve etkinlikleri ziyaret etmeyi istedikleri tespit edilmiştir. Lee (2021), destinasyon pazarlaması odaklı çalışmasında Tayvan’da paranormal turistlerin davranışsal eğilimlerini anket

teknikleriyle topladığı veriler üzerinden incelemiştir. Bulgular, unutulmaz paranormal deneyiminin olumlu duygular ile davranışsal niyet arasında aracılık rolüne sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca paranormal alana ilişkin algı üzerinde en büyük etkinin hedonik algılara ait olduğu, ardından sırasıyla tarihi konularda bilgilenme ve duyuşsal arayış değişkenlerinin (koku veya ses) geldiği görülmektedir. Ulusal turizm literatüründe de bazı destinasyon temelli araştırmalara rastlamak mümkündür. Örneğin İskender (2023), Erzurum'da bulunan ve "manyetik yol" olarak bilinen alanın paranormal turizmde kullanılabilme potansiyelini görüşme teknikleriyle veri toplayarak ele almıştır. Bulgular, yolun turizme kazandırılması gerektiği şeklindeki görüşlerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Ayrıca yolun durumuyla ilgili (araçların boş vitesteyken yokuş yukarı ilerlemesi) göz yanılması olabileceği görüşünün daha yaygın olduğu, bununla birlikte Abdurrahman Gazi Türbesi'nin etkisiyle paranormal bir durum olduğuna inananların da bulunduğu anlaşılmaktadır.

Paranormal turizmin ekonomik etkisini ele alan Haynes (2016), New Orleans'ta paranormal turistlerden anket, paranormal turlar düzenleyen acenteler, oteller ve diğer hizmet sağlayıcılardan anket ve görüşme teknikleriyle veri topladığı çalışmasında paranormal turizmin göz ardı edilmemesi gereken çok önemli bir ekonomik alan olduğunu ortaya koymuştur. Paranormal turistlerin demografik özelliklerini de inceleyen yazar; paranormal turistlerin farklı eğitim seviyelerinde olabildikleri, ağırlıklı olarak 45-64 yaş aralığında oldukları, genel olarak paranormal bir deneyim veya popüler medya etkisiyle paranormal turizme katıldıkları, çoğunlukla 1-4 gün arasında seyahate katıldıkları gibi bulgulara ulaşmıştır. Arz tarafında ise paranormal turizmin kârlı bir alan olarak görülmesi, hedef kitlenin meraklı yetişkin kişiler veya gruplar olduğu şeklinde bulgular söz konusudur. Houran vd. (2020) ise paranormal turizm pazarı üzerine yaptıkları çalışmada ikincil kaynak incelemesi, kişisel deneyim ve hayalet turu operatörlerine uyguladıkları anket sonucunda, paranormal turizmin deneyim ekonomisini "büyülenme ekonomisine" dönüştüren bir niş turizm alanı olduğunu, bununla birlikte pazar büyüklüğü ve elde edilen gelirlerin henüz çok yüksek düzeyde olmadığını tespit etmişlerdir.

Geçmiş araştırmalar genel olarak incelendiğinde son yıllarda paranormal turizm üzerine yürütülen çalışmaların hayalet turizmi ve hüzün turizmi başta olmak üzere farklı konuları işleyerek artış eğilimi içine girdiği söylenebilir. Ayrıca ekonomik olarak henüz bir niş alan olmasından dolayı büyük kitlelerin katılmamasına rağmen, gelecek vadeden önemli bir turizm alanı olacağı anlaşılmaktadır. Bu turizm çeşidine katılan insanlar genel olarak toplumların farklı kesimlerinden olabilmektedir. Bununla birlikte, temel olarak medya etkisiyle paranormal konulara merak duymaya başladıkları, ilgili paranormal aktiviteye yönelik bir organizasyon olduğunda (örneğin hayalet turu) daha rahat katıldıkları, aksi durumda maceraperest küçük gruplar olarak alanları ziyaret ettikleri anlaşılmaktadır. Temel motivasyonları ise heyecan, eğlence, korkarak eğlenme, öğrenme ve tüm bunlarla birlikte büyüleyici bir deneyim yaşamadır. Pek çok paranormal turistin beklentisi ses, görüntü, koku vb. duyuşlar aracılığıyla paranormal bir an yaşamaktır, ancak çoğu katılımcı her katıldıkları etkinlikte bu tarz bir olayla karşılaşmayacaklarını da bilmektedirler. Özellikle toplu olarak katıldıkları hayalet turu tarzı etkinliklerde "karanlık ve dumanlı alanlarda", çoğunlukla iyi bir hikâye anlatıcısının eşliğinde (genellikle bir paranormal tur rehberi) atmosferi deneyimlemeyi hedeflemektedirler. Bu deneyimler sayesinde bazı turistlerin benliklerinde köklü dönüşümler yaşadıkları anlaşılmaktadır.

3. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi esas alınmıştır. Doküman incelemesinde temel amaç; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Müdahalesiz veri toplama tekniklerinden biri olan doküman incelemesinde çeşitli raporlar, arşivler, fiziksel izler, yayınlar, web sitesi içerikleri sistematik olarak incelenir (Erkuş, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada incelenen içerikler web sitesi içerikleridir. Bu kapsamda internette "Türkiye'nin paranormal alanları", "Türkiye'nin perili mekanları", "Türkiye'nin cinli mekanları", "Türkiye'nin gizemli mekanları" anahtar kelimeleriyle taramaları yapılmış ve hikâye-mekân eşleşmeleri sunan içerikler incelenecek web sayfaları arasına alınmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere toplam 16 web sayfası dikkate alınmıştır.

Tablo 1. Doküman Analizinde İncelenen Web Siteleri ve Platformlar

Web Sitesi/Kurum	Web Sitesi Türü	Haber/İçerik Başlığı	Bağlantı Adresi
Sözcü Gazetesi	Haber Sitesi	Türkiye'deki lanetli yerler	https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/turkiyedeki-lanetli-yerler/
Akşam Gazetesi	Haber Sitesi	Hikayeleri dilden dile dolaşan Türkiye'nin en korkutucu mekanları.	https://www.aksam.com.tr/foto-galeri/yasam/hikayeleri-dilden-dile-dolasan-turkiyenin-en-korkutucu-mekanlari/59748

Hürriyet Gazetesi	Haber Sitesi	Türkiye'de en korkunç olaylarının yaşandığı yerler.	https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-turkiyede-en-korkunc-olaylarinin-yasandigi-yerler-40460649
Onedio	Sosyal İçerik Platformu	Cinlerin bastığı köyden satanist ayini yapılan eve: Türkiye'de gitmeye cesaret edemeyeceğiniz lanetli yerler	https://onedio.com/haber/cinlerin-bastigi-koyden-satanist-ayini-yapilan-eve-turkiye-de-gitmeye-cesaret-edemeyeceginiz-lanetli-yerler-1078845
Aklın Gölgesi	Sosyal İçerik Üretici Platformu	Türkiye'de yaşanmış korkunç olaylar ve gizemli yerler	https://www.aklingolgesi.com/turkiyede-yasanmis-korkunc-olaylar-gizemli-yerler/
Paranormal Haber	Sosyal İçerik Üretici Platformu	İstanbul'un En Tekinsiz Paranormal Mekanları	https://paranormalhaber.com/istanbulun-en-tekinsiz-paranormal-mekanlari/
Milliyet Gazetesi	Haber Sitesi	Türkiye'de Gerçekleşen Paranormal Hikayeler	https://www.milliyet.com.tr/molatik/galeri/turkiyede-gerceklesen-paranormal-olaylar-89162/2
Wattped	Sosyal Medya Topluluğu	Paranormal Olaylar	https://www.wattpad.com/1146073172t%C3%BCrkiye%27de-ya%C5%9Fanm%C4%B1%C5%9F-paranormal-olaylar-onlar
Listelist	Sosyal Medya Platformu	Türkiye'de Paranormal Yerler	https://listelist.com/turkiye-paranormal-yerler/
Supstranger	Bilgi Paylaşım Platformu	Türkiye'de Paranormal Olaylar Yaşanan Lanetli Yerler	https://supstranger.com/blog/ilginc-bilgiler/turkiye-de-paranormal-olaylar-yasanan-lanetli-yerler
Ekşi Sözlük	Tartışma Platformu	Yaşanmış Esrareniz Olaylar	https://eksisozluk.com/yasanmis-esrareniz-olaylar--1015432
İenstitü	Eğitim Platformu	Uyku Kaçıran Paranormal Olaylar	https://www.ienstiti.com/blog/uyku-kaciran-paranormal-olaylar
Youtube	Video Paylaşım Platformu	Terk edilmiş Köyün Cinli Hikayesi	https://www.youtube.com/watch?v=RIZnhC7OtkA
Haber Türk	Haber Sitesi	Dabbe Zehr-i Cin' filmini izleyenler Bursa'ya akın etti	https://m.haberturk.com/kultur-sanat/haber-amp/1369290-dabbe-zehr-i-cin-filmini-izleyenler-bursaya-akin-etti
Arkeonews	Eğitim Sitesi	Girnevaz Höyüğünün Cinleri	https://arkeonews.com/girnevaz-hoyugun-cinleri/
T24	Haber Sitesi	Dabbe Zehr-i Cin Filmi	https://t24.com.tr/haber/dabbe-zehr-i-cin-filmini-izleyenler-bursaya-akin-etti-mahalle-sakinleri-isyanda.385419

Bailey 1982 (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2021: 197-200) doküman analizinin dört aşamalı bir süreç olduğunu ifade etmektedir; analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırma. Yazara göre araştırmacı tüm dokümanlar içinde çalışmanın içeriğine uygun olanları örneklemeli, sonrasında bir teoriden hareketle veya verinin içeriğine uygun şekilde kendi tercihiyle temalar belirlemeli, ardından doküman içinde analiz birimi (sözcük, tema, karakter, cümle veya paragraf, madde, içerik) belirlemelidir. Son aşamada ise zorunlu olmamakla birlikte sayısallaştırmaya başvurulabilir (var-yok, yüzde hesaplama vb.). Bu çalışmada amaçlı örneklem yoluyla öncelikle paranormal hikayeleri, hikayelerin geçtiği yerlerle birlikte veren (destinasyon tanımlamaları için) web siteleri belirlenmiştir (Tablo 1). Amaçlı örneklemede ilgilenilen konuda en zengin içeriği sunan bilgi kaynakları (kişi, grup, doküman vb.) amaçlı olarak seçilir. Ayrıca veri uygunluğu esas alınır, diğer bir ifadeyle herhangi bir farklı veri elde edilemeye kadar veri toplanır. Nitel araştırmalarda farklı amaçlı örnekleme teknikleri üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmada birbirinden mümkün olduğunca farklı vakaları tespit etmeye dayanan maksimum çeşitlilik örnekleme benimsenmiştir. Bu kapsamda 02.11.2023-07.06.2034 tarihleri arasında, herhangi bir sınırlamaya gidilmeden Türkiye'deki paranormal destinasyonlarla ilgili mümkün olan en yüksek çeşitliliğe ulaşana kadar veri toplanmıştır (Yağar ve Dökme, 2018: 4-5). Veri toplama sürecinin ardından araştırmacı tarafından veri analizi için 3 tema belirlenmiştir. Bu temalar kapsamında yapılan betimsel analizde web sitelerinde yer alan içerikler ilgili temaların altında toplanmış ve bulguların sunumu için çerçeve oluşturulmuştur.

4. Bulgular

Türkiye, binlerce yıllık insanlık tarihinin en önemli yaşam alanlarından biri olarak farklı kültürlerin ve inanışların merkezi konumundadır. Bu durum Türkiye'de kültürel çeşitlilik ve zenginlik yarattığı gibi farklı doğaüstü inanışların benimsenmesini de etkilemiştir. İnsanlar bu coğrafyada hayaletler, cinler, periler, cadılar gibi pek çok farklı paranormal olguya inanma eğilimindedirler. Bu inanışlar ülkenin farklı noktaların paranormal özellikler gösterdiği yönünde bilgileri ortaya çıkarmakta, bu bilgiler bazen medyada yer almakta, hatta bu alanlarda geçen paranormal olaylar filmlere konu olmaktadır. Aşağıda internet üzerinden yapılan taramalar neticesinde ulaşılan destinasyon önerileri listelenmiştir.

Tablo 2. Türkiye'nin Paranormal Destinasyonları

Destinasyon	Paranormal Tür	Paranormal Hikâye
1. Cevahir Bedesteni, İstanbul	Gizemli Olay	Kapalıçarşı'da bulun bedesten, Ezoterik Tarikatı üyelerince farklı bir zaman boyutuna geçilen gizemli bir alan olarak görülmekte ve tarikat üyelerince ziyaret edilmektedir.
2. Tezveren Baba Türbesi, İstanbul	Gizemli Olay	Osmanlı Dönemi'nde şehit düştüğü bilenen bu kişinin efsaneye göre ayakları yoktur ve takunyaları eline takarak yürür. Bazı insanların türbenin içinden takunya sesleri geldiğini ve bazen insanlara görüldüğünü anlatmaktadır.
3. Molla Zeyrek Camisi, İstanbul	Gizemli Olay	Caminin avlusunda bulunan ahırdan çığlık sesleri geldiği söylenmektedir.
4. İncirli Caddesindeki Aşşap Ev, İstanbul	Gizemli Olay	1970'li yıllardan bu yana gizemli olayların yaşandığı söylenen binanın (Resneliler Konağı) yılda bir kez 5 saniyelik gözden kaybolduğu söylentisi bulunmaktadır.
5. İssiz Cuma Mezarlığı, Çanakkale	Gizemli Olay	1335 yılından kalma İssiz Cuma Camii'nin mezarlığında 1970'te bir anne doğumda hayatını kaybeder, bebeği de 20 gün sonra ölür ve annesinin yanına defnedilir. Bir süre sonra anne ve bebeğinin mezarlarının birleştiği fark edilir, tekrar birbirinden ayrılan mezarlar sonrasında yine birleşir (Siccin 2 filmine konu olmuştur).
6. Esrarengiz Mağara, Havran, Balıkesir	Gizemli Olay	Girenin hiçbir canlılığın sağ çıkamadığı, etrafının insan ve hayvan kemikleriyle dolu olduğu söylenen bir mağaradır.
7. 129 Numaralı Apartman, Ankara	Gizemli Olay	İki üniversite öğrencisinin satanist ayını sonrasında ölmeleri olayıdır. Ayın gecesi binada deprem olduğu ve camların kırıldığı söylenmektedir. Sonrasında binaya girenler camların kendiliğinden kırıldığını ve çok kötü bir koku geldiğini ifade etmişlerdir.
8. Kızık Köyü Arguvan, Malatya	Gizemli Olay	Köyün muhtarı içme suyu olarak kullanılan kaynaktaki balıkları bir gün alıp dışarı atar ve ardından muhtarın bütün ailesi bir yıl içinde ölür. Bu olaydan sonra köyde balık kutsal sayılır. Kutsal kabul edilen balıklar öldüğünde kurban kesilen bir köydür.
9. Esrarengiz Türbe, Kastamonu	Gizemli Olay	1981 yılında türbenin yerini geçkondulara yol açmak için buldozerlerle değiştirmeye çalışan işçiler araçlarının durduğunu sonrasında insan gücüyle türbenin yerini değiştirmeye çalıştıklarında kazmaların toprağa saplandığını ve yerden kazmalarını çıkaramadıklarını hatta zorladıklarında kazmaların saplananın kırıldığını söylemekteydiler. Sonrasında bu dua edip buradan korkarak ayrıldıklarını anlatmışlardır.
10. Paranormal Apartman, Antalya	Gizemli Olay	Bazı insanlar bu apartmanın bir yatırı üzerine inşa edildiği için bazıları ise cinnet geçiren bir kızın annesini öldürdüğü için lanetli olduğunu düşünüyor. Geçmişte burada yaşayanlar yatak odalarında uyduklarını ve uyandıklarında banyoda olduklarını, ayrıca pencerelerin yerinden oynadığını ve ürpertici sesler duyduklarını söylemektedirler. 16 dairesi olan apartmanda cinlerin perilerin dolaştığı da söyleniyor.
11. Palandöken, Erzurum	Gizemli Olay	Abdurrahman Gazi Türbesi'ne giderken kara yolunun sol tarafında kalan 'Manyetik Yol' olarak adlandırılan yolda kondağı kapatılan ve boş vitese alınan araçlar, 200 metrelik yolu yokuş yukarıya çıkmaktadır. Yolda tabelalar sürücülerini yönlendirmektedir.
12. Davutlu Köyü, Lüleburgaz, Kırklareli	Cin	1989 yılında cinlerin bastığı köyde bir süre kimse evinden dışarı çıkamamıştır. Bunun üzerine köye bir gazeteci gelir ve 11 gün boyunca gözlem yapar fakat bir kanıt bulamaz. Kamerasını sıra dışı bir olay olduğunda çekim yapması için 14 yaşında bir çocuğa bırakıp köyü terk eder. Sonrasında kameranın teslim edildiği çocuk dahil, 3 evde 7 kişi parçalanarak öldürülmüştür. Karadedeler olayı olarak da bilinen bu olaydan sonra gazeteci ortalıktan kaybolur, onu gözaltına alan jandarma yıllar sonra intihar eder.
13. Büyüklü Köy (Azem Köyü), Sakarya	Cin	1921 yılında Azem Büyüklü yapıldığı söylenen köyde açıklanamayan olaylar yaşanır ve 117 hane köyü terk eder. Hikâyeye göre; doğu illerinden birinden gelip köyde çobanlık yapan birine hak ettiği para verilmez ve adam köye çok güçlü bir büyü yaptırır. Büyüden sonra köyde hem toprakta hem de hayvanlarda büyük verim kaybı yaşanır, köylü arasında büyük gerilimler yaşanır ve herkes köyü terk eder. Bugün halen büyüklü olduğuna inanılmaktadır (Azem: Cin Garezi filmine konu olmuştur).
14. Cinli Köy (Lübbey Köyü), Ödemiş, İzmir	Cin	Helenistik dönemden itibaren yerleşim yeri olan bu köy, bazılarına göre köyü cinler basıp insanlar korktuğu için bazılarına göre ise tamamen ekonomik nedenlerle büyük ölçüde terk edilmiş durumdadır. Halihazırda sadece birkaç yaşlı insanın yaşadığı bilinmektedir. Cinli Köy olarak bilinen Lübbey'de insanların YouTube'da paranormal içerik üretmelerinin ilgisinden ve gece yaptıkları ziyaretlerden rahatsız oldukları haberlere yansımaktadır.
15. Gınavaz Höyüğü Nusaybin, Mardin	Cin	İlk Müslüman cinlerin yaşadığı tepede cinlerin miri (lideri) Mir Osman'ın mezarı vardır. Bölgede halen cinlerin yaşadığına inanılmaktadır. İnsanlar Mir Osman aracılığıyla özellikle psikolojik rahatsızlıkları olan yakınları için şifa dilemektedir. Rahatsızlığı olan kişinin türbe içinde uyuması ve rüyasına cinin girmesini beklemesi gerekmektedir.
16. Kibledere Köyü, Muğla	Cin	Hikâyeye göre; 1986 yılında Bizans döneminden kalma define köylüler tarafından bulunuyor. Sonrasında doğan bebekler hasta doğuyor ve orada yaşayan insanlar çeşitli paranormal olaylarla karşılaşılıyor. Köyün cinler tarafından basıldığı düşünülen yerel halk köyü terk ediyor.
17. Kızılkarlar Köyü, Aydın	Cin	Köyü cinlerin bastığı düşünülür. Burada yaşayan bazı köylüler gece davul ve zurna sesi duyduklarını söylemektedir. Köy 1965'ten beri terk edilmiş durumdadır.
18. İnegöl, Bursa	Cin	İnegöl ilçesine bağlı Mezit ve Sulhiye mahallelerinde birkaç metruk binanın bulunması, burada cin hikayelerinin yayılmasına sebebiyet vermiştir. Dabbe Zehr-i Cin filminin burada çekilmesi, bu mahallelere yönelik ziyaretçi yoğunluğu oluşturmuştur. Ancak yerel halk, binalarda cin bulunmadığını, plansız ve izinsiz gelen ziyaretçilerden rahatsız olduklarını dile getirmektedir.
19. Yusuf Ziya Paşa Köşkü, İstanbul	Ruhlar/Periler	Karısını çok seven ve kıskanan Ziya Paşa onun için bir köşk yaptırmak ister ancak karısının ihanetiyle sarsılır ve inşaatı tamamlamaz. Sonrasında insanlar yıllar boyunca evin boş katlarında genç bir kadının dolaştığını söylerler.
20. Cemil Molla Köşkü, İstanbul	Ruhlar/Periler	Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Adliye Nazırlığı ve Sura-yı Devlet Reisliği yapmış olan Üryanizade Cemil Molla Efendi, dedesinden kalan arazi üzerine bir köşk yaptırmıştır. Üryanizade ailesi tarafından Molla'nın ölümünden sonra satılan köşkte çeşitli uğursuzluklar yaşanmış ve perili köşk olarak bilinmiştir. İşçiler korktuğu için halen restore edilemiyor. Cemil Molla ailesi sahip oldukları borcu ödeyemeyince Emniyet Sandığı tarafından bu köşke el konuldu ve sonrasında burayı satın alanlar hiç mutlu olamadılar.

21. Rum Yetimhanesi, İstanbul	Ruhlar/Periler	Yıllar önce çıkan bir yangında çocukların yanarak öldüğü ve bu çocukların seslerinin halen bina da yankılandığı, çocukların ruhlarının yetimhanede gezdiği söylenmektedir.
22. Alman Askeri Evi Büyükkada, İstanbul	Ruhlar/Periler	Birinci Dünya Savaşı'nda, Osmanlı ordusunda görev yapmış olan bir Alman generaline ait olduğuna inanılan ev, Büyükkada'nın tepesinde, çok ıssız bir yere inşa edilmiş. Yokuş yukarı fayton yolculuğunun ardından koruluğun içinde uzun bir yol yürüyüp tepeye varıldığında, harabe hâline gelmiş kalıntılar, garip bir bahçe kapısı ve ayakta kalan bir müstemilat ile karşılaşmaktadır. Yerel halkın yıllardır boş olan bu alandan perili olduğu için ve geceleri uğultu sesleri geldiği için korkup uzak durdukları bilinmektedir.
23. Yedikule Zindanları, İstanbul	Ruhlar/Periler	İşkence yapılan bir paganın ruhunun intikam için dolaştığı ve çıgııklarının duyulduğu söylenmektedir.
24. Harput, Elâziğ	Yaratık	Harput Antik Kenti'nde Kamos adında kötü bir varlığın geceleri dolaştığına ve insanlara zarar verdiğine inanılmaktadır. Bu gizemli yaratık bazen iri yarı, bazen de cüce görünüşlü olarak ortaya çıkıp karanlıkta dolaşmaktadır. Söylentiye göre, yalnız başına uyuyan insanların üzerine bütün ağırlığıyla çöken Kamos, onların çarpılmasına hatta bazen ölmelerine bile neden olabilmektedir

4.1. Öne Çıkan İller

Yapılan incelemeler neticesinde Türkiye'nin her bölgesinde paranormal turizm kapsamında geliştirilmeye ve pazarlanmaya uygun 24 destinasyon tespit edilmiştir. İller bazında değerlendirildiğinde İstanbul'un ayırt edici bir konumu olduğu anlaşılmaktadır. Tespit edilen 24 destinasyondan 9'u İstanbul'da yer almaktadır. Bu bağlamda İstanbul'un Türkiye'de paranormal turizm açısından uygun destinasyonların başında geldiğini ifade etmek mümkündür.

İstanbul ile birlikte Bursa, Balıkesir, Sakarya, Çanakkale, Kırklareli gibi Marmara Bölgesi illeri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bilinirliği yüksek paranormal destinasyonlar açısından Marmara Bölgesi'nin önemli bir konumda olduğunu ifade etmek mümkündür. Öyle ki, tespit edilen 24 destinasyondan 14'ü (%58) bu bölgede yer almaktadır. Erzurum, Elâziğ, Malatya gibi Doğu Anadolu Bölgesi illeri ile bir Güneydoğu Anadolu Bölgesi ili olan Mardin de paranormal turizm açısından değerlendirilecek iller arasındadır. Bunlar dışında Ege Bölgesinde Aydın, İzmir, Muğla; Akdeniz Bölgesinde Antalya; İç Anadolu'da Ankara; Karadeniz'de Kastamonu illeri paranormal mekanlarıyla geliştirilmesi muhtemel şehirlerdir.

4.2. Paranormal Hikâye Türü

Türkiye, paranormal inanç çeşitliliği bağlamında zengin bir ülkedir. Tablo 2 incelendiğinde tespit edilen destinasyonlardan 11'inin gizemli olay, 7'sinin cin, 5'inin ruh/peri, 1'inin yaratık hikayesi içerdiği görülmektedir. Gizemli olaylar arasında; açıklanamayan durumlar (İssiz Cuma Mezarlığı, Çanakkale; Esrarengiz Türbe, Kastamonu; Paranormal Apartman, Antalya), ölüm tehlikesi yaratan alanlar (Esrarengiz Mağara, Balıkesir; Kızık Köyü, Malatya), kendiliğinden cam kırılması ve açıklanamayan kokular (129 numaralı apartman, Antalya), gizemli sesler (Molla Zeyrek Camii, İstanbul; Tez Veren Baba Türbesi, İstanbul), ortadan kaybolan nesnelere (İncirli Caddesindeki Ahşap Ev, İstanbul), boyut değiştirme alanı (Cevahir Bedesteni, İstanbul), kendiliğinden hareket eden nesnelere (Manyetik Yol, Erzurum) yer almaktadır.

Cinli mekanlara bakıldığında ise ölümlü cin saldırıları (Davutlu Köyü, Kırklareli), büyü yoluyla cinler saldırısı (Büyülü Köy, Sakarya), mekânı cinlerin ele geçirmesi (Lübbey Köyü, İzmir; Kiblelere Köyü, İzmir; Kızıllıklar Köyü, Aydın; İnegöl, Bursa), cinlerin sağlık vermesi (Gınavaz, Mardin) gibi hikayelerle karşılaşmaktadır. Bu hikayelerin genelinde cinlerin insanlara zarar vermesi durumu hakimdir. Bu noktada Gınavaz'ı ayrı bir yere koymak gerekmektedir. Gınavaz'da bulunan cinlerin Müslüman ve iyi cinler olduğuna inanılmakta ve onlar aracılığıyla Allah'tan şifa istenmektedir. Ruh/peri hikayeleri incelendiğinde mekânı çok seven bir ölümlü orayı terk etmemesi (Yusuf Ziya Paşa Köşkü, İstanbul), kötü bir şekilde hayatını kaybedenlerin seslerinin gelmesi (Rum Yetimhanesi, İstanbul; Yedi Kule Zindanlar, İstanbul) hikayeleri ve boş mekanlarda dolaşan periler (Alman Askeri Evi, İstanbul; Cemil Molla Köşkü – İstanbul) dikkat çekmektedir. Belirli bir mekanla özdeşleşen tek yaratık hikayesi ise Harput'taki Kamos'dur.

4.3. Destinasyon Planlama

Destinasyon planlama açısından bakıldığında bazı paranormal alanların terk edilmiş köyler veya binalar olmaları dikkat çekmektedir. Bu durum, ilgili alanlara ilişkin planlamanın yürütülmesinin diğer alanlara kıyasla daha kolay olacağı anlamına gelebilir. Yerel halkın yaşadığı alanlarda paranormal turizm gibi korku öğelerinin bulunduğu turizm türlerinin geliştirilmesi yerel halk tepkisiyle karşılaşabilir. Tablo 2 incelendiğinde Muğla Kiblelere Köyü, Aydın Kızıllıklar Köyü, İzmir Lübbey Köyü, Sakarya Azem Köyü, İstanbul Rum Yetimhanesi, İstanbul Cemil Molla Köşkü gibi alanların boş mekanlar veya en azından çok sınırlı insan nüfusunun bulunduğu alanlar olduğu görülmektedir. Bu alanlar Türkiye'de paranormal turizm planlaması açısından öncelik verilecek alanlar olarak değerlendirilebilir. Yerel halkın bulunduğu alanlarda ise bu turizm hareketinin gelişmesi planlama süreçlerine yerel halkın dahil edilmesi ile mümkündür. Planlama süreçlerine alan tasarımlarına ek olarak ziyaretlerin nasıl gerçekleştirileceği de dahil edilebilir. Çünkü plansız ziyaretler bölgede tepki çekebilemektedir. Bu duruma en belirgin örnek Bursa İnegöl'de bulunan Mezit ve Sulhiye Mahalleleridir.

Dabbe Zehr-i Cin filminin çekimlerinden sonra mahalleye yönelik plansız ziyaretler artmış, yerel halkın rahatsızlığı haberlere yansımıştır. Ayrıca İzmir Lübbey Köyü'nde de YouTube içerik üreticilerinin rahatsızlık verdiği görülmektedir. Planlama açısından öncelikli bir diğer alan İstanbul olabilir. İstanbul'un öncelikli olmasının temel sebebi şehir sınırları içinde 9 farklı alan bulunmasıdır. Bu durum, İstanbul'da birden fazla alanı içeren paket tur düzenlemeyi mümkün kılmaktadır. Ayrıca alanların çoğunun terk edilmiş binalar olması, sınırlı düzeyde altyapı ve üstyapı çalışmasıyla destinasyon planlaması yapılmasını mümkün hale getirmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanoğlunun farklı deneyimler aramaya yönelik yüzyıllardır süregelen arzusu, halihazırda oldukça dinamik bir sektör olan turizmi yeni ürünler geliştirmeye itmiştir. Alternatif turizm, özel ilgi turizmi, niş turizm gibi başlıklar altında pek çok turizm çeşidi son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır (Baytok, Pelit ve Soybalı, 2017). Paranormal turizm de insanların sıra dışı deneyimler yaşama eğilimlerinin ve bilinmeyen, gizemli, farklı olana yönelik merakının bir sonucudur. İnsanların paranormal deneyimlere olan ilgisi çok eski bir olgu olsa da bunun bir turizm ürünü olarak değerlendirilmesi nispeten yeni bir durumdur. Dünyanın farklı noktalarında insanların paranormal deneyimler yaşamak için seyahat ettikleri ve bu seyahatlerin yeni bir turizm akımı yarattığı görülmektedir (Akyurt Kurnaz ve Kılıç, 2019). Hemen hemen her ülkenin kendi kültüründen beslenen paranormal alanları ve hikayeleri olsa da bu alanda öne çıkan ülkeler arasında İngiltere, ABD, İskoçya, İrlanda, Endonezya sayılabilir. Türkiye de dini ve farklı medeniyetlerin bıraktığı izlerle şekillenen kültürel altyapısının etkisiyle cin, şeytan, melek, hayalet/ruh, canavar, yaratık/dev gibi paranormal güçlere inanan insanların ve bu yönden alanların/yerlerin bulunduğu bir ülkedir. Ancak Türkiye'de bu alanların henüz "paranormal turizm" hareketi kapsamında değerlendirildiğini söylemek çok güçtür. Bu noktadan hareketle çalışmada, Türkiye'de gelişime açık alanların envanterinin yapılması ve ülkenin paranormal turizm potansiyelinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla internette yer alan içeriklerin analizi (doküman incelemesi) yapılarak bir liste oluşturulmuştur.

Bulgular değerlendirildiğinde Türkiye'de paranormal alanlarda gizemli/açıklanamayan olayların ağırlığının olduğu, ardından cinlerin bastığı/yaşadığı alanların, perili mekanların geldiği görülmektedir. Belirli bir mekânda geçen bir adet de yaratık hikayesi tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de paranormal alanların daha çok din ve kültürle şekillenen alanlar olduğu ifade edilebilir. Destinasyonlar anlamında bakıldığında, Türkiye'nin paranormal turizmde en önemli destinasyonunun İstanbul olduğunu söylemek mümkündür. İstanbul'da Yedikule Zindanları, Alman Askeri Evi, Tezveren Baba Türbesi, Cevahir Bedesteni, Rum Yetimhanesi, Cemil Molla Köşkü, Yusuf Ziya Paşa Köşkü, İncirli Caddesindeki Ahşap Ev, Molla Zeyrek Camii olmak üzere 9 paranormal alan bulunmaktadır. İstanbul'da alan sayısının fazla olması, bu alanları tamamını veya bir kısmı içine alan paket turların geliştirilmesini kolaylaştıracaktır. Literatürde bazı araştırmalar paranormal turizm insanları destinasyona çeken en önemli faktörün paket turlar olduğunu göstermektedir (Dancausa vd., 2023). Paranormal turizmde rehberli paket turlarda insanlar hem daha güvenli seyahat etmekte hem de paranormal alanlara yönelik bilgileri en doğru şekilde almaktadır (Thompson, 2008).

Türkiye'nin diğer paranormal destinasyon adaylarına bakıldığında terk edilmiş köylerin önemli adaylar olduğu görülmektedir. Muğla Kibledere Köyü, Aydın Kızılkırlar Köyü, İzmir Lübbey Köyü, Sakarya Azem Köyü bu destinasyonlara önemli örnekler olabilir. Terk edilmiş olmaları bu destinasyonlara ilişkin paranormal turizm planlamasının kolaylaşmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, bölgede altyapı ve üstyapı planlaması yerel idareler tarafından yapıлып seyahat acentelerinin paket tur düzenlemesi için gerekli girişimlerde bulunabilir. Yerel halkın yaşadığı noktalarda ise plansız ziyaretlerin tepki çektiği anlaşılmaktadır. Bursa İnegöl'de bulunan Mezit ve Sulhiye Mahallelerinin Dabbe Zehr-i Cin filminin çekimlerinden sonra kontrolsüz bir şekilde gelen ziyaretçilere yerel halkın tepki göstermesi buna iyi bir örnektir. Turistik destinasyonlarda ziyaretçilerin sorumsuz tavırlar göstermesi literatürde de incelenen bir konudur ve bu davranışların yerel halkın turizme verdiği desteği zayıflattığı ifade edilmektedir (Basaraba, 2024). Paranormal destinasyon pazarlaması kapsamındaki araştırmalarda da yerel halkın desteğinin sağlanması gerektiğinin altı çizilmektedir (Pharino & Pearce, 2020).

Çalışma, pratik katkısı ağır basan bir çalışma olmakla birlikte bazı teorik çıkarımlar da ortaya koymaktadır. Bu çıkarımlardan ilki, paranormal aktivite türünün destinasyon planlamada ve pazarlamada temel alınması gereken bir etken olduğudur. Örneğin din temelli paranormal aktivite alanlarında planlama ve pazarlama yaparken dini hassasiyetlerin önceliklendirilmesi gerekirken bazı gizemli alanlarda daha seküler yönlü pazarlama faaliyetleri yürütülebilir. Pharino vd. (2018) de bu çıkarımı destekler şekilde ruhani alanlarda ve hayaletli alanlarda farklı seyahat deneyimleri yaşandığını ortaya koymaktadır. Bir diğer çıkarım ise paranormal turizmde, özellikle dini yönü ağır basan ve korku içerikli alanlarda yerel halkın karar süreçlerine katılımının çok önemli olduğudur. Yaşam alanlarına izinsiz ve kontrolsüz yapılan ziyaretlerden, yerel halkta korku kaygı yaratan davranışlardan rahatsızlık duyan halkın turizme desteği alınmadan seyahat planlaması yapılmaması önem arz etmektedir. Aksi durumda yerel halk, turizme karşı katı bir direnç oluşturacaktır. Bu bağlamda çalışmanın ziyaretçi yönetiminin önemini ortaya koyduğu söylenebilir. Plansız düzenlenen

turlarda olumsuz ziyaretçi davranışları (inançlara saygısızlık, görüntü ve gürültü kirlilikleri vb.) hem yerel halkın hem de mekânın atmosferini yaşamaya çalışan diğer ziyaretçilerin huzurunu bozacaktır. Genel olarak değerlendirildiğinde paranormal turizmde planlama ve pazarlamada paranormal aktivite türü, yerel halkın desteği, ziyaretçi yönetimi gibi konuların kritik öneme sahip olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın bulgularından hareketle yerel idarecilere ve turizm sektörünün temsilcilerine bazı önerilerde bulunulabilir. İstanbul ile başlamak gerekirse ildeki seyahat acenteleri ve bahsi geçen alanlardan sorumlu kurumların paranormal turizmi gelecek vaat eden bir turizm çeşidi olarak görmeleri ve bu kapsamda girişimlerde bulunmaları önerilmektedir. Özellikle geceleri perili boş binalara düzenlenecek rehberli paket turlar bu alana meraklı insanların dikkatini çekecektir. Diğer şehirlerde de paranormal potansiyele sahip destinasyonlar başlı başına bir ürün olarak veya kültür turlarının bir parçası olarak pazarlanıp turlara dahil edilebilir. Cinler, periler veya büyü yüzünden terk edilmiş köyler ise yukarıda da bahsedildiği üzere planlama açısından paranormal turizm kapsamındaki en şanslı alanlar olarak değerlendirilebilir. Bu köylerde paranormal turizm kapsamında yapılacak bazı üstyapı ve altyapı çalışmalarında İngiltere ve ABD başta olmak üzere bu alanda gelişmiş destinasyonlar örnek alınarak (benchmarking) geliştirmeler yapılabilir. Bu çalışmalarda alana özgü (örneğin cin temasına uygun) düzenlemeler yapılması önem arz etmektedir.

Tüm araştırmalarda olduğu gibi bu çalışmada da bazı kısıtlar söz konusudur. Bulgularda listelenen destinasyonların ulaşılabildiği incelenen kaynaklarla sınırlı olduğunu, kaynaklara yansımayan destinasyonların olabileceği gerçeğini belirtmekte fayda vardır. Bu kapsamda, paranormal turizm konusunda araştırma yapacaklara coğrafi bölge bazlı incelemeler yapıp internet içeriklerine yansımayan destinasyonları tespit etmeleri önerilebilir. Ayrıca Türkiye’de bu konuda ampirik araştırmaların eksikliği dikkat çektiğinden ziyaretçi ve yerel halk merkezli ampirik araştırmalar yapılması önerilebilir.

Kaynakça

- Akyurt Kurnaz, H. & Kılıç, B. (2019). Paranormal Turizm. A. Kurnaz & B. Kılıç (Eds), "in" *Sıra Dışı Turizm* (pp. 11-28). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Arslan, M. (2010). Paranormal inanç ölçeğinin Türkçe versiyonunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 23-40.
- Arslan, M. (2015). Postmodern yeni dinsel kimlik ve paranormal inançlar. *Milel ve Nihal*, 12(2), 55-72.
- Babür Tosun, N., & Karşu Cesur, D. K. (2018). Tüketimin paranormali: gösterişçi tüketim ve paranormal inanç ilişkisi. *Öneri Dergisi*, 13(49), 167-186.
- Basaraba, N. (2024) The rise of paranormal investigations as virtual dark tourism on youtube. *Journal of Heritage Tourism*, 19(2), 287-309.
- Baytok, A., Pelit, E., & Soybalı, H. H. (2017). Alternatif turizm mi turizmde çeşitlilik mi? Kavramsal bir değerlendirme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-IV, 1-14.
- Beyaz, D. (2017). Paranormal turizm bağlamında Tırnava cadıları. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(2), 42-48.
- Beyaz, D. (2018). Paranormal "gastronomi". *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(2), 523-527.
- Bridgstock, M. (2009). *Beyond belief: Skepticism, science and the paranormal*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Ceran, Z., & Aslan, C. (2020). Paranormal inanışlar, davranışlar ve eğitim. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 16(Özel Sayı-1), 118-141.
- Cumhuriyet Gazetesi (2023). İzmir'in hayalet köyü... Paranormal olayların yaşandığı iddiası Youtuberları bu köye akın ettiriyor. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/izmirin-hayalet-koyu-paranormal-olaylarin-yasandigi-iddiasi-youtuberleri-bu-koye-akin-ettiriyor-2112796> Erişim Tarihi: 07.03.2024
- Çetinkaya, G. (2019). Türk masallarında korkunun sembolik kodları. *International Journal of Language Academy*, 5(21), 407-419.
- Dancausa, G., Hernández, R. D. & Pérez, L. M. (2023). Motivations and constraints for the ghost tourism: A case study in Spain. *Leisure Sciences*, 45(2), 156-177.
- Drinkwater, K. G., Dagnall, N., Denovan, A., & Williams, C. (2021). Paranormal belief, thinking style and delusion formation: a latent profile analysis of within-individual variations in experience-based paranormal facets. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-16.

- Drinkwater, K., Massullo, B., Dagnall, N., Laythe, B., Boone, J., & Houran, J. (2020). Understanding consumer enchantment via paranormal tourism: Part I—Conceptual review. *Cornell Hospitality Quarterly*, 63(2), 195-215.
- Erdem, R., Korucu, K. S., & Eroymak, S. (2019). Sağlık çalışanlarının paranormal inançları ile iş-yaşam tatmini arasındaki ilişki. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 1649-1679.
- Erkuş, A. (2013). *Bilimsel araştırma süreci: Davranış bilimleri için*. Seçkin Yayıncılık: İstanbul.
- Fırat, Ö. H., Güleç, H., & Şahin, Ç. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarının korku ve şiddet öğeleri açısından incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6 Issue 5), 217-241.
- Gallup (2005). Three in four Americans believe in paranormal. <https://news.gallup.com/poll/16915/three-four-americans-believe-paranormal.aspx> Erişim Tarihi: 05.03.2024
- Güzelküçük, Ş., & Türkyılmaz, M. (2020). Masal kitaplarında yer alan korku ve şiddet öğeleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 859-878.
- Hanks, M. (2016). *Haunted heritage: the cultural politics of ghost tourism, populism, and the past*. London & New York: Routledge.
- Haynes, E. D. (2016). *Paranormal tourism: Study of economics and public policy (Yüksek Lisans Tezi)*. Kansas State University, Manhattan, Kansas.
- Holloway, J. (2010). Legend-tripping in spooky spaces: Ghost tourism and infrastructures of enchantment. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(4), 618–637.
- Houran, J., Hill, S. A., Haynes, E. D., & Bielski, U. A. (2020). Paranormal tourism: Market study of a novel and interactive approach to space activation and monetization. *Cornell Hospitality Quarterly*, 61(3), 287-311.
- Houran, J., Lange, R., & Laythe, B. (2022). Understanding consumer enchantment via paranormal tourism: Part II—Preliminary Rasch validation. *Cornell Hospitality Quarterly*, 63(2), 216-230.
- Ironside, R. (2018). The allure of dark tourism: Legend tripping and ghost seeking in dark places. D. Waskul, D. & M. Eaton (Eds.), "in" *The supernatural in society, culture and history* (pp. 95-115). Temple University Press. <https://rgu-repository.worktribe.com/preview/795836/IRONSIDE%202019%20The%20allure.pdf> Erişim Tarihi: 01.03.2024.
- Irwin, H. J. (1993). Belief in the paranormal: A review of the empirical literature. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 87, 1–39.
- Irwin, H. J. (2009). *The psychology of paranormal belief: A researcher's handbook*. University of Hertfordshire Press.
- Ivanova, P., & Light, D. (2018). 'It's not that we like death or anything': Exploring the motivations and experiences of visitors to a lighter dark tourism attraction. *Journal of Heritage Tourism*, 13(4), 356–369.
- İskender, A. (2023). Paranormal turizm kapsamında Erzurum manyetik yolun değerlendirilmesi. *Current Perspectives in Social Sciences*, 27(2), 143-151.
- Kerr, M. (2015). *Scream: Chilling adventures in the science of fear*. New York: Public Affairs.
- Lee, Y. J. (2021). Tourist behavioural intentions in ghost tourism: The case of Taiwan. *International Journal of Tourism Research*, 23(5), 958-970.
- Lindeman, M. & Aarnio, K. (2006). Paranormal beliefs: Their dimensionality and correlates. *European Journal of Personality*, 20(7), 585-602.
- Nagib, S., Hammoud, G., Refai, H., & Bourhan, M. (2017). Baron palace myths: A horror tourism destination in Egypt. *Nature Neuroscience*, 20(4), 501-503.
- Obradović, S., Pivac, T., Besermenji, S., & Tešin, A. (2021). Possibilities for paranormal tourism development in Serbia. *Eastern European Countryside*, 27(1), 203-233.
- Oflaz, M. (2023). Paranormal turizm ile ilgili yapılan makaleler üzerine bibliyometrik analiz. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 20(2), 191-207.
- Parladır, H., & Özkan, D. (2015). Sosyal bilimlerde paranormal inançlara dair çalışmalar: Sekülerleşme ve inanç ikileminde modern birey ve toplum. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 172-202.

- Pedreño-Peñalver, C., Huertas-Valdivia, I., & Orea-Giner, A. (2023). An exploratory study of the future paranormal tourist experience on ghost tours. *Journal of Tourism Futures*. DOI 10.1108/JTF-04-2023-0097.
- Pérez Navarro, J. M., & Martínez Guerra, X. (2020). Personality, cognition, and morbidity in the understanding of paranormal belief. *Psych Journal*, 9(1), 118-131.
- Pearce, P.L. (2011), *Tourist behaviour and the contemporary world*, Channel View Publications, Bristol, Blue Ridge Summit, doi: 10.21832/9781845412234.
- Pharino, C. & Pearce, P. (2020). Paranormal tourism planning: Stakeholder views on development in South East Asia. *Tourism Planning & Development*, 17(3), 313-334.
- Pharino, C., Pearce, P. & Pryce, J. (2018). Paranormal tourism: Assessing tourists' onsite experiences. *Tourism Management Perspectives*, 28, 20-28.
- Seeman, R. E. (2002). Spooky streets: Spirits of the past haunt ghost tours. *Common-Place: The Interactive Journal of Early American Life*, 3(1).
- Sharma, R., Singh, K., & Bagri, S. C. (2023). Unleash the potential of mystery, ghost & paranormal tourism through the lens of locals in Kuldhara, Rajasthan, India: A qualitative study. *Enlightening Tourism: A Pathmaking Journal*, 13(2), 138-164.
- Statista (2024). Paranormal beliefs in Britain, by age 2017. <https://www.statista.com/statistics/935178/paranormal-beliefs-in-britain/> Erişim Tarihi: 10.04.2024.
- T24 (2017). 'Dabbe Zehr-i Cin' filmini izleyenler Bursa'ya akın etti; mahalle sakinleri isyanda. <https://t24.com.tr/haber/dabbe-zehr-i-cin-filmini-izleyenler-bursaya-akin-etti-mahalle-sakinleri-isyanda,385419> Erişim Tarihi: 07.03.2024.
- Thongtammachat, R., Chen, T., & Osmond, A. (2023). Fun or fear? on-site versus on-screen experiences in paranormal tourism: A case study of Hashima Island, Japan. *Tourism Review International*, 27(3-4), 217-234.
- Tobacyk, J. & Milford, G. (1983). Belief in paranormal phenomena: Assessment instrument development and implications for personality functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1029-1037.
- Vos, A. (2017). Making sense of the paranormal: A platonic context for research methods. Eds: O. Jenzen & S. R. Munt. *The Ashgate Research Companion to Paranormal Cultures* içinde (ss. 139-148). Farnham, İngiltere: Ashgate.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Aim and Scope

Paranormal beliefs are common in Anatolia, as in many parts of the world. However, paranormal beliefs have not yet become an element of tourism in Turkey. In tourism activities carried out under the name of ghost tourism or paranormal tourism in countries such as Indonesia, England, Scotland and the USA, people travel to experience paranormal activities and these travels constitute an important niche market (Haynes, 2016, Pharino, Pearce, & Pryce, 2018; Houran et al., 2020). People who influenced by movies, TV series, social media content, YouTube channels, etc. seek paranormal experiences (Basaraba, 2024), and in some countries, these seeking are met with package tours (Pharino, Pearce, & Pryce, 2018). For example, it is reflected in the news that haunted activities have become a 300-million-dollar industry in the USA (İskender, 2023).

When it is considered in terms of literature, it is seen that publications have become widespread in countries where such tourism movements have developed or interest in paranormal events has increased. In international literature, research on travel motivations and experiences, perceived obstacles/constraints, sustainable destination planning, economic impact, etc. have been published in the fields (Thompson, 2008; Holloway, 2010; Haynes, 2016; Ironside, 2018; Pharino, Pearce, & Pryce, 2018; Houran et al., 2020; Dancausa, Hernandez, & Perez, 2023). In Turkey, research is still limited (Beyaz, 2017, 2018; İskender, 2023; Ofaz, 2023). There is no study that evaluates Turkey's paranormal tourism potential. Starting from this point, the study aims to explain the concept of paranormal tourism and to create an inventory of Turkey's destinations that are open to development in this regard.

Methods

In this study, document analysis, one of the qualitative research techniques, was used. The main purpose of document analysis is to analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena that are targeted to be investigated. In document analysis, which is one of the non-invasive data collection techniques, various reports, archives, physical traces, publications and website contents are systematically examined (Erkuş, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2016). The contents examined in this study are website contents. The internet was scanned with the keywords "Paranormal areas of Turkey", "Haunted places of Turkey", "Possessed places of Turkey", "Mysterious places of Turkey". 16 web pages which offer story-space matches were analyzed.

Bailey 1982 (cited in Yıldırım & Şimşek, 2021: 197-200) states that document analysis is a four-stage process: selecting samples from the data subject to analysis, developing categories, determining the unit of analysis and digitization. According to the author, the researcher should sample all documents that are appropriate to the content of the study, then determine themes of his/her own choice, based on a theory or in accordance with the content of the data, and then determine the analysis unit (word, theme, character, sentence or paragraph, article, content) within the document. At the last stage, although it is not mandatory, digitization may be used (presence-absence, percentage calculation, etc.). In this study, through purposeful sampling, websites that provide paranormal stories along with the places where the stories take place (for destination descriptions) were determined. Then, 3 themes were determined by the researcher for data analysis as "prominent cities", "type of paranormal story" and "destination planning". In the descriptive analysis conducted within the scope of these themes, the contents on the websites were collected under the relevant themes and a framework was created for the presentation of the findings.

Findings

The findings showed that there is at least one paranormal destination in every region of Turkey and a total of 24 destinations can be considered within the scope of paranormal tourism. Turkey's most important geographical region in paranormal tourism is the Marmara Region and its most important city is Istanbul. There are 9 paranormal areas in Istanbul, including Yedikule Dungeons, German Military House, Tezveren Baba Tomb, Cevahir Bedesten, Greek Orphanage, Cemil Molla Mansion, Yusuf Ziya Pasha Mansion, Wooden House on İncirli Street, Molla Zeyrek Mosque. When we look at Turkey's other paranormal destination candidates, it is seen that abandoned villages are important candidates. Muğla Kibledere Village, Aydın Kızıllarlar Village, İzmir Lübbey Village, Sakarya Azem Village can be important examples of these destinations.

Conclusion

The city that should be given priority in terms of paranormal tourism in Turkey is undoubtedly Istanbul. The large number of areas in Istanbul will facilitate the development of package tours that include all or part of these areas. Some studies in the literature show that the most important factor that attracts people to the paranormal tourism destination is package tours (Dancausa, Hernandez, & Perez, 2023). In guided package tours in paranormal tourism, people both travel safer and get the most accurate information about paranormal areas (Thompson, 2008). Other priority areas for paranormal tourism in Turkey are abandoned villages. Their abandonment will facilitate paranormal tourism planning for these destinations. In this context, infrastructure and superstructure planning in the region can be made by local administrations and necessary initiatives can be taken by travel agencies to organize package tours. It is understood that unplanned visits in places where local people live attract reactions. A good example of this is the reaction of local people to the uncontrolled visits to Mezit and Sulhiye Neighborhoods in Bursa İnegöl after the shooting of the movie Dabbe Zehr-i Cin. Irresponsible behavior by visitors in tourist destinations is an issue also examined in the literature, and it is stated that these behaviors weaken the support of local people for tourism (Basaraba, 2024). In research within the scope of paranormal destination marketing, it is underlined that the support of local people must be provided (Pharino & Pearce, 2020). Therefore, it can be said that local people's support should be sought when planning destinations, especially in areas where local people live densely.